

ECONOMIC SCIENCES

ORGANISATIONAL AND LEGAL FOUNDATIONS OF THE FUNCTIONING OF VOLUNTARY TERRITORIAL DEFENCE FORMATIONS IN THE SYSTEM OF NATIONAL RESISTANCE OF UKRAINE

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДФТГ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ УКРАЇНИ

Bohdan Hudenko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-672-0-37>

Формування ефективної системи національного спротиву стало одним із ключових пріоритетів безпекової політики України у відповідь на загрози повномасштабної війни. Інституційна модель добровольчих формувань територіальних громад (ДФТГ) передбачає співпрацю військових і цивільних структур на всіх рівнях управління. Аналіз нормативної бази та організаційної архітектури дозволяє з'ясувати місце ДФТГ у загальнодержавній системі безпеки України.

Правове підґрунтя сучасної системи територіальної оборони України було закладено прийняттям Закону України «Про основи національного спротиву» від 16.07.2021 № 1702-IX [3]. Цим законом вперше детально визначено завдання територіальної оборони та запроваджено інститут ДФТГ як складову національного спротиву. Згідно зі статтею 1 ЗУ «Про основи національного спротиву», ДФТГ – це воєнізований підрозділ, сформований на добровільній основі з місцевих жителів, призначений для участі у підготовці та виконанні завдань територіальної оборони. Цей закон визначив структуру сил територіальної оборони, повноваження суб'єктів та зобов'язав уряд розробити підзаконні акти для реалізації його положень. На виконання вимог ЗУ «Про основи національного спротиву» Кабінет Міністрів України ухвалив постанову від 29.12.2021 № 1449, якою затверджено Положення про добровольчі формування територіальних громад [1]. Це Положення детально регламентує порядок утворення, комплектування, діяльності та розформування ДФТГ, а також набуття і втрату членства в них. Крім того, паралельно постановою від

---

¹ State Educational and Scientific Establishment
“The Academy of Financial Management”, Ukraine

29.12.2021 № 1448 [2] затверджено порядок застосування членами ДФТГ особистої мисливської та іншої легальної зброї під час виконання завдань оборони. В подальшому нормативна база удосконалювалася з урахуванням воєнних реалій: у січні-березні 2022 р. внесено зміни до законодавства, які розширили повноваження добровольців (зокрема, дозволено використовувати не лише мисливську, а й стрілецьку зброю та боєприпаси) і передбачили поширення на них вимог військових статутів ЗСУ під час виконання оборонних завдань.

Організаційно-інституційна структура управління ДФТГ побудована за принципом вертикальної підпорядкованості на державному, обласному, районному та громадському рівнях. Ключову роль у державному регулюванні територіальної оборони та ДФТГ відіграє Міністерство оборони України (МОУ). Згідно із ЗУ «Про основи національного спротиву», МОУ формує і реалізує державну політику з питань національного спротиву, розробляє проекти нормативно-правових актів у цій сфері та організовує фінансове і ресурсне забезпечення сил територіальної оборони [3–5]. Командування Сил територіальної оборони ЗСУ, підпорядковане Генеральному штабу, безпосередньо здійснює військове керівництво підрозділами ТрО та координує діяльність добровольчих формувань. Міністерство внутрішніх справ України (МВС) опосередковано задіяне у функціонуванні ДФТГ через систему правоохоронних органів. Зокрема, кандидати на посади командирів добровольчих формувань проходять обов'язкову перевірку в Службі безпеки України (СБУ) та Національній поліції (НП) (яка підпорядкована МВС), що покликано забезпечити відбір благонадійних та підготовлених кадрів.

Обласний рівень управління реалізується через зональні структури тероборони. Адміністративно вся територія України поділена на зони територіальної оборони, межі яких збігаються з межами областей. Керівником зони територіальної оборони є голова відповідної обласної державної адміністрації (або начальник обласної військової адміністрації в особливий період). Одночасно військове управління на рівні зони здійснює штаб зони тероборони, який очолюється командиром окремої бригади Сил територіальної оборони ЗСУ, розгорнутої в цій області. Таким чином, на обласному рівні поєднуються цивільний та військовий елементи управління: голова ОДА як керівник зони забезпечує координацію зусиль місцевої влади, тоді як командир бригади тероборони здійснює безпосереднє військове командування підрозділами тероборони області. Районний рівень охоплює райони територіальної оборони, межі яких збігаються з межами районів області. Керівником району тероборони є голова районної державної адміністрації (або начальник

районної військової адміністрації), а військове управління здійснює штаб району тероборони на чолі з командиром батальйону Сил тероборони ЗСУ у відповідному районі. Штаби зон і районів територіальної оборони утворюються обласними та районними військовими адміністраціями і належать до так званої військово-цивільної складової територіальної оборони. Вони виконують завдання з планування, аналізу обстановки, координації сил і засобів оборони на місцевому рівні, забезпечуючи реалізацію наказів вищого керівництва тероборони.

На рівні територіальної громади (громадський рівень) відбувається безпосереднє формування і діяльність ДФТГ. Кожна територіальна громада за наявності достатніх людських і матеріальних ресурсів має право створити одне або кілька добровольчих формувань територіальної громади. Ініціатива щодо утворення ДФТГ виходить від громади: зборами ініціативної групи жителів висувається кандидатура командира ДФТГ та ухвалюється рішення про створення формування, за участі представників органу місцевого самоврядування і командира відповідного підрозділу Сил тероборони ЗСУ. Після цього відбувається офіційне затвердження: кандидат на посаду командира ДФТГ проходить перевірки, його призначення здійснюється командуванням Сил ТрО ЗСУ за поданням командира бригади тероборони та за погодженням з Командуванням Сил спеціальних операцій ЗСУ. Таким чином, хоча ДФТГ формується на місцевому рівні, його входження в систему територіальної оборони затверджується військовим командуванням.

Голова територіальної громади (сільський, селищний, міський голова) відіграє ключову роль у цивільному сегменті управління ДФТГ. Відповідно до ч. 3 ст. 14 ЗУ «Про основи національного спротиву», голова громади наділений низкою прямих повноважень у сфері національного спротиву. Зокрема, він зобов'язаний сприяти підготовці громади та її території до національного спротиву, взаємодіяти з питань територіальної оборони з органами державної влади та військового управління, сили яких залучені до виконання оборонних завдань на цій території, сприяти створенню добровольчих формувань громади, а також реалізації інших заходів національного спротиву [1].

Командир ДФТГ є ключовою посадовою особою на рівні громади, від якої залежить повсякденна діяльність і бойова готовність конкретного ДФТГ. Зокрема, він відповідає за організацію служби і підготовки добровольців, підтримання дисципліни та виконання поставлених завдань, також є безпосередньо відповідальним за всю діяльність добровольчого формування. Командир розподіляє обов'язки і визначає конкретні завдання для членів ДФТГ з урахуванням їх навичок і спроможностей, за потреби може пропонувати внутрішню структуру

підрозділу (наприклад, створення груп реагування, зв'язку, медичної допомоги тощо). Крім того, командир веде офіційний іменний список особового складу ДФТГ (реєстр членів формування) та укладає з кожним добровольцем контракт добровольця територіальної оборони. Таким чином, саме командир ДФТГ здійснює відбір добровольців до складу формування і в подальшому може припиняти їх членство.

Відповідно до п. 25 Положення про добровольчі формування територіальних громад № 1449 [1], підставою для розірвання контракту добровольця, окрім його власного бажання, може бути вмотивоване звернення голови територіальної громади або командира військової частини Сил ТрО. Ця норма підкреслює спільну відповідальність цивільної влади і військового командування за кадровий склад ДФТГ: якщо доброволець порушує закон чи громадський порядок, або з інших причин не може надалі перебувати в формуванні, голова громади чи військовий командир мають право ініціювати його виключення. Командир ДФТГ діє у тісній взаємодії з командуванням місцевого батальйону тероборони: усі рішення стосовно оперативного застосування добровольчого підрозділу, проведення навчань, залучення до виконання бойових завдань тощо ухвалюються за погодженням із командиром батальйону Сил ТрО ЗСУ. Таким чином, командир ДФТГ фактично є проміжною ланкою між місцевими добровольцями та ЗСУ, реалізуючи накази військового командування на рівні громади і водночас враховуючи інтереси та потреби місцевої громади.

Отже, ДФТГ виступають важливим інструментом національного спротиву, що поєднує інституційну гнучкість і спроможність до оперативного реагування на локальні загрози. Законодавча рамка діяльності ДФТГ створює умови для чіткого розмежування повноважень між органами державної влади, військовим командуванням та місцевим самоврядуванням. Залучення громадян до участі в оборонних заходах надає системі територіальної оборони характеру багаторівневої взаємодії. Подальший розвиток нормативного регулювання та управлінських практик у цій сфері має ґрунтуватися на принципах правової визначеності, підвітності та координації. Такий підхід сприятиме посиленню обороноздатності держави та зміцненню горизонтальних зв'язків у безпековому секторі.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про добровольчі формування територіальних громад : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-2021-%D0%BF#Text>

2. Про затвердження Порядку застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боєприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-2021-%D0%BF#Text>

3. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

4. Petrukha N. M., Petrukha S. V., Tiurmenko Y. M., Kononenko I. M. Strategic Management of Financial and Material Resources in Security and Defense Projects. *The Problems of Economy*. 2025. № 1 (63). P. 81–89. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-1-81-89>

5. Petrukha N., Petrukha S., Hudenko B. Financial support of volunteer formations of territorial communities: issues of theory and practice. *RFI Scientific papers*. 2025. № 1 (110). P. 36–51. DOI: <https://doi.org/10.33763/npndfi2025.01.036>